

Жанна КРАСНОБАЄВА-ЧОРНА

ЛІНГВОФРАЗЕМНА АКСІОЛОГІЯ:

парадигмально-категорійний вимір

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Ж. В. КРАСНОБАЄВА-ЧОРНА

**ЛІНГВОФРАЗЕМНА АКСІОЛОГІЯ:
ПАРАДИГМАЛЬНО-КАТЕГОРІЙНИЙ ВИМІР**

МОНОГРАФІЯ

**Вінниця
ТОВ "Нілан-ЛТД"
2016**

УДК 124.5:81

ББК 87.217

К 78

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького національного університету (протокол № 5 від 26 лютого 2016 р.).

Науковий і відповідальний редактор:

Занітко А.П., член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор (Донецький національний університет).

Рецензенти

Бріцин В.М., доктор філологічних наук, професор (Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України);

Лучик А.А., доктор філологічних наук, професор (Національний університет «Києво-Могилянська академія»);

Соколова С.О., доктор філологічних наук, професор (Інститут української мови НАН України).

Краснобаєва-Чорна Ж. В.

К 78 Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір : монографія / Ж. В. Краснобаєва-Чорна. – Вінниця : ТОВ "Нілан-ЛТД", 2016. – 410 с.

ISBN 978-966-924-229-7

У монографії окреслено параметризацію фразем у вітчизняному та закордонному мовознавстві, презентовану лінгвістичною базою даних «фраземокласифікація»; розглянуто реалізацію оцінки у фраземіці в семантичних діапазонах «добре – погано», «схвалювати – не схвалювати», «задовольняти – не задовольняти», «цінний – нецінний», «цікавити – не цікавити», «стверджувати – заперечувати», «відповідати нормі – не відповідати нормі» з опрацюванням фраземокласифікації за характером оцінки; реконструйовано соціальні, вітальні, правові, етичні, естетичні, матеріальні фрагменти фраземного рівня ціннісної картини світу.

УДК 124.5:81

ББК 87.217

ISBN 978-966-924-229-7

© Краснобаєва-Чорна Ж.В., 2016

ЗМІСТ

ВСТУП

Стор.
7

РОЗДІЛ I

ФРАЗЕМА В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

	12
1.1. Еволюція поглядів на термін «фразема»	12
1.2. Параметризація фразем і лінгвістична база даних «Фраземокласифікація»	27
1.2.1. Інфологічний етап проектування лінгвістичної бази даних «Фраземокласифікація»	30
1.2.1.1. Семантична фраземокласифікація	31
1.2.1.2. Семантико-граматична фраземокласифікація	37
1.2.1.3. Експресивно-стилістична фраземокласифікація	48
1.2.1.4. Генетична фраземокласифікація	55
1.2.1.5. Когнітивно-генетична фраземокласифікація	61
1.2.1.6. Ідеографічна фраземокласифікація	64
1.2.1.7. Структурна фраземокласифікація	69
1.2.1.8. Функційна фраземокласифікація	71
1.2.1.9. Фраземокласифікація з погляду переосмислення компонентів фраземи	72
1.2.1.10. Фраземокласифікація за сферою вживання	75
1.2.1.11. Фраземокласифікація за лексичним складом	77
1.2.1.12. Фраземокласифікація на основі методу фраземної аплікації	79
1.2.1.13. Фраземокласифікація за оточенням	80
1.2.2. Датологічний етап проектування лінгвістичної бази даних «Фраземокласифікація»	81
1.3. Фразема в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Концептуальний аналіз фраземного рівня національно-мовної картини світу	84

РОЗДІЛ II

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФРАЗЕМИКИ

2.1. Лінгвістична оцінка в аксіологічній парадигмі	94
--	----

2.1.1. Оцінка: сутність, структура, функції, типологія	94
2.1.2. Оцінка vs модальність, емоційність, експресивність, цінність	105
2.1.3. Оцінка у фраземному значенні. Загальнооцінні та конкретнооцінні фраземи	113
2.2. Семантичний простір оцінної фраземіки. Фраземокласифікація за характером оцінки: позитивнооцінні, негативнооцінні фраземи, фраземи з дифузною оцінкою, нейтральнооцінні фраземи	129
2.2.1. Семантичний діапазон «добре – погано»	129
2.2.2. Семантичний діапазон «схвалювати – не схвалювати».	140
2.2.3. Семантичний діапазон «задовольняти – не задовольняти»	144
2.2.4. Семантичний діапазон «цінний – нецінний»	153
2.2.5. Семантичний діапазон «цікавити – не цікавити»	155
2.2.6. Семантичний діапазон «стверджувати – заперечувати»	157
2.2.7. Семантичний діапазон «відповідати нормі – не відповідати нормі»	167

РОЗДІЛ III

ЦІННІСТЬ І ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЖИТТЯ

У ФРАЗЕМИЦІ

3.1. Функціонування терміна «цінність» у наукових студіях: сутність, структура, типологія	180
3.1.1. Векторна інтерпретація терміна «цінність»	180
3.1.1.1. Філософський вектор	181
3.1.1.2. Соціологічний вектор	189
3.1.1.3. Культурологічний вектор	190
3.1.1.4. Психологічний вектор	193
3.1.1.5. Екзистенційний вектор	195
3.1.1.6. Когнітивний вектор	196
3.1.1.7. Лінгвістичний вектор	198
3.1.1.8. Лінгвокультурологічний і когнітологічний вектори. Цінність і концепт: закономірності вияву та співвідношення	200
3.1.2. Типологія цінностей у науковому знанні	217

РОЗДІЛ IV

**ФРАЗЕМНИЙ РІВЕНЬ ЦІННІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ:
ТЕОРІЯ ЦІННОСТЕЙ І НЕЦІННОСТЕЙ**

4.1. Соціальні цінності	237
4.1.1. Цінність «свобода»	238
4.1.1.1. Фраземна аксіологічна опозиція «вільний (від гніту, влади, волі, впливу) – залежний»	241
4.1.1.2. Фраземна аксіологічна опозиція «фізична свобода – позбавлення свободи як різновид покарання»	245
4.1.1.3. Фраземна аксіологічна опозиція «психологічна свобода – обмеження свободи як вияв страху»	247
4.1.1.4. Фраземна аксіологічна опозиція «вільний час – робочий час»	261
4.1.2. Цінність «любов». Фраземна аксіологічна опозиція «любити – не любити»	269
4.1.3. Цінність «успіх». Фраземна аксіологічна опозиція «наявність успіху – відсутність успіху»	275
4.1.4. Цінність «мир». Фраземна аксіологічна опозиція «мир – війна»	280
4.1.5. Цінність «дружба». Фраземна аксіологічна опозиція «бути в дружніх стосунках – посваритися»	283
4.2. Вітальні цінності. Цінність «здоров'я»	285
4.2.1. Фраземна аксіологічна опозиція «фізично здоровий – фізично нездоровий»	288
4.2.2. Фраземна аксіологічна опозиція «психічно здоровий – психічно нездоровий»	294
4.2.3. Фраземна аксіологічна опозиція «здоровий спосіб життя – шкідливі звички»	300
4.2.4. Фраземна аксіологічна опозиція «правильно харчуватися – неправильно харчуватися»	304
4.3. Правові цінності. Цінність «закон». Фраземна аксіологічна опозиція «діяти за законом – порушувати закон»	306
4.4. Етичні цінності	310

4.4.1. Цінність «чесність». Фраземна аксіологічна опозиція «чесні дії – нечесні дії»	311
4.4.2. Цінність «справедливість». Фраземна аксіологічна опозиція «справедливі дії – несправедливі дії»	314
4.5. Естетичні цінності. Цінність «краса». Фраземна аксіологічна опозиція «красивий – некрасивий»	316
4.6. Матеріальні цінності. Цінність «гроші». Фраземна аксіологічна опозиція «наявність грошей – відсутність грошей»	320
ВИСНОВКИ	330
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	340
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	403
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	406
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	407

Краснобаєва-Чорна Жанна Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та
прикладного мовознавства і слов'янської філології
Донецького національного університету

Наукове видання

**Лінгвофраземна аксіологія:
парадигмально-категорійний вимір**

Адреса редколегії:

кафедра загального та прикладного мовознавства і слов'янської
філології Донецького національного університету,
21007, м. Вінниця, вул. академіка Янгеля, 4, ауд. 405

Підписано до друку 31.03.2016
Формат 64x90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 25,63. Обл.-вид. арк. 23,83.
Наклад 300 прим. Зам. № 13305.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 603-000, 69-67-69.

Видавець ТОВ «Нілан-ЛТД»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4299 від 11.04.2012 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 603-000, 69-67-69.
e-mail: info@tvoru.com.ua
http://www.tvoru.com.ua